

Wat mijn moeder mij vertelde over 1940-1945...

Drie rokken in een sloot

In het najaar van 1944 en het voorjaar van 1945 was in de omgeving van Overdinkel de voedselschaarste zodanig toegenomen, dat er regelmatig een tocht werd ondernomen richting Kloosterhaar, Bergentheim en andere plaatsen in die omgeving. De proviand die onderweg werd vergaard bestond veelal uit bonen, erwten, rogge etc. Alles werd in één zak gedaan en thuis uitgezocht. Met een beetje geluk kreeg men ook wat vet of spek. Later kwamen ook aardappelen in aanmerking.

Alles wat maar geruild kon worden werd meegenomen om aan eten te komen.

Zo waren mijn moeder Grietje de Jong en buurvrouw Dirkje Kalsbeek ook weer eens een keer onderweg voor eten. Ze waren op de terugweg en hadden een goede tocht gemaakt. Bij de familie Flim in de buurt van Bergentheim hadden ze twee zakken aardappelen meegekregen en was hun een maaltijd aangeboden. Verder was er hier en daar nog wat rogge opgescharreld. Omdat de tocht te ver was om in één dag te volbrengen werd er bij de familie Flim ook geslapen. De volgende dag was men al weer vroeg in de benen om de terugtocht lopend af te leggen. Met twee zakken aardappelen op de fiets en nog wat tassen met andere etenswaren was fietsen niet mogelijk. De terugtocht verliep goed, ondanks dat een zware vermoeidheid toesloeg. Na Weerselo gepasseerd te zijn, kwam hun een Duitse legertruck achterop met soldaten die aanboden hen mee te nemen tot Oldenzaal. Mijn moeder voelde er niets voor om bij de soldaten in te stappen. Dirkje probeerde nog mijn moeder over te halen. Het scheelde zo'n stuk lopen. Maar omdat mijn moeder voet bij stuk hield stapte zij tot haar geluk ook niet op en bleef bij mijn moeder. Intussen passeerde, fietsend een Herder van een parochie uit Oldenzaal of omgeving. Nog maar net was de legertruck verder gereden of er kwam uit het niets een Engelse jager die de legertruck bestookte met zijn boordwapens, waarbij de nodige gewonden en doden vielen. Moeder, Dirkje en de pastoor doken alle drie de sloot in om daar bescherming te zoeken. Dezelfde dag bereikten de dames veilig Overdinkel.

Slecht één keer ging mijn vader, Cees de Jong, mee op een dergelijke voedseltocht. Door zijn (later aan het licht gekomen) hartkwaal was een dergelijke tocht veel te zwaar voor hem. Op de terugweg, vlak voor Oldenzaal kon hij niet verder. De familie Siemerink, die vlak voor Oldenzaal een café met boerenbedrijfje had, nam mijn ouders zeer vriendschappelijk op en bood spontaan een bed voor de nacht aan. Ik herinner mij dat ik als kind met mijn moeder in februari 1954 nog een keer bij de familie Siemerink ben geweest. Bijzonder was dat achter het huis veel grote en, in mijn herinnering, kwade kalkoenen liepen.

Eten uit de hondenbak

De ene tocht was de andere niet en zo kwam het ook wel eens voor dat er een hele dag was gelopen zonder dat er voldoende etenswaar was binnen gehaald. Op de terugweg naar Overdinkel, komende van De Lutte, besloten de buurvrouwen Grietje en Dirkje om de boeren in die buurt een bezoek te brengen en te vragen of die nog wat wilden afstaan. Bij de eerste boer ging het mis: "Wij möt 't levern". Dan maar op naar een volgende. Hier werden ze goed

ontvangen: “Kom der in, hebben jullie al gegeten?”. Het gezin zat nog aan tafel en de boerin zei “Wij hebt ’t net op”. Toen Dirkje zei dat dat niet het geval was, werd de hond aan de kant geschoven, bij wie het restant eten net in de bak was beland, met de opmerking “aan de kant jong, de wichter lust ook wel wat”. Of er werkelijk van gegeten is vertelt mijn verhaal niet.

Brood, lekkerder dan een gebakje

Oudejaarsavond 1944 werd met familieleden van vaderskant gevierd bij mijn ouders thuis aan de Kerkhofweg 104a. Moeder had tijdens de rogge oogst van verschillende boeren in de omgeving toestemming gekregen om te gaan zoeken op het pas gemaaid roggeveld. Verder werd nog rogge geruild tegen aardappelschillen. De rogge werd gemalen bij E. van Berg aan de Tjibbe Knolstraat. Vier pond voor een dubbeltje, zelf malen. En er was heel wat opgezocht, genoeg om ook met oud en nieuw broden te maken. Het meel werd in linnen zakjes gedaan, niet gebakken, maar in water gekookt. En oudejaarsdag was het dan zover, de broden waren klaar. Iedereen verklaarde nog nooit zo heerlijk van brood te hebben gesmuld als die avond. En als klap op de vuurpijl, bakte moeder nog wat pannenkoeken, die ook als het lekkerste toetje naar binnen gingen.

Clandestien vlees

Getik tegen het raam in spertijd betekende vlees in de pan. Geert kwam langs, er was weer clandestien geslacht. In het geheim werd ‘s nachts het vlees nog gebraden, de burens zouden het eens kunnen merken! Volgens mij ruikt vlees bij het braden en ik denk dat de burens dachten hun eigen vlees, dat ze bij Geert hadden gekocht, te ruiken. Na het braden werd het vlees ingemaakt, zodat verder ook zo nu en dan een stukje vlees op het bord kwam.

Cokes/bomen en stroom

Ook de brandstof werd in het laatste van de oorlog een probleem. In Gronau werd cokes gehaald om te stoken. Verder werd er hier en daar wel eens clandestien een boom in keizersbos omgezaagd om warm te kunnen zitten. Pa en mijn zuster vervoerden de boom op de fiets naar huis. Er was in die dagen geen stroom beschikbaar voor particulier gebruik en daarom werd die door de hele buurt afgetapt van de gemeentelijke stroomdraden, die bovengronds langs de weg hingen. Dit moest natuurlijk stiekem gebeuren omdat het verboden was.

Razzia

Bij dreiging van razzia in de avond of nacht lag pa uren in de wal van het hervormde kerkhof en overdag zat hij achter de schoorsteen op zolder. Eén keer op 25 oktober 1944 ging het mis, van nerveusheid moest hij, toen hij achter de schoorsteen zat nodig naar de WC. Ondanks dat mijn moeder aandrang om te blijven zitten ging hij toch naar de WC die deel uitmaakte van het schuurtje achter het huis. Bij het verlaten van de WC werd hij al opgewacht door Duitse militairen en volgde het onherroepelijke ‘Eingesperrt’. De mannen werden opgesloten in de Eilermarkschool te Gronau en daar bracht mijn zuster hem ‘s avond wat warm eten, waarbij ze zich niet liet weggagen door de bewakers. Gelukkig wist mijn moeder hem een paar dagen later met hulp van de huisarts, dokter Van Schie, vrij te krijgen. Zelf ben ik van 1946, dus van na de oorlog en realiseer mij dat er over de oorlog weinig werd gesproken thuis. Omdat de kleding op de bon was, ruilde mijn vader aan de grens voedsel tegen babykleertjes, zodat mijn

eerste kledingstukken van Duitse origine waren. Het contact met de Duitsers was niet zo moeilijk omdat we aan de 500 meter strook langs de grens woonden.

A.F. de Jongeburcht (Almelo)

Nog een foto van de bevrijdingsoptocht in Losser.

Het drietal volwassenen achter de koe bestaat uit (v.l.n.r.) Hendrik Wolters

(verkleed als vrouw), H. Vorkamp (Haak'n Hein) en H. Poorthuis.

Het jongetje op de voorgrond is Johan Poorthuis (Vasterd's Jenske) de schrijver van het artikel 'Oorlogsherinneringen van Vasterd's Jenske', elders in dit boekje.

Uit: Oet Dorp en Marke: Losser bevrijd (2005/1)

Gevangen voor je Heiland in Ravensbrück

Aaltje Bron was bijna zeven jaar toen ze op 5 mei 1900 met haar ouders van Blesdijke naar Overdinkel kwam. Hier groeide ze met haar zusters en broers op tot ze in 1916 naar Oldenzaal vertrok als dienstmeisje. In Oldenzaal leerde ze haar latere man Herman Tollenaar kennen. Op 17 augustus 1918 traden ze te Oldenzaal in het huwelijk en op 2 november daarop werd hun eerste, maar levenloze kindje, geboren. Op 22 oktober 1919 was het in Oldenzaal feest, Aaltje en Herman konden hun geluk niet op, Herman jr. werd geboren. Een vijftal gelukkige jaren volgde, tot op 25 oktober 1923 kleine Herman kwam te overlijden. Aaltje en Herman stortten zich zeer bedroefd op de bijbelstudie en prediking.

Ik verloochen mijn Heiland niet

In 1870 werd in de Verenigde Staten door Charles Taze Russell een bijbelstudiegroep opgericht over de wederkomst van Christus. De leden houden zich vooral bezig met prediking en bijbelstudie, kennen een strenge moraal en grote discipline. Ze weigeren krijgsmilitaire dienst en stemmen niet. Sinds 1931 is de naam van deze groep bijbelonderzoekers Jehova's Getuigen. Ook in Nederland ontwikkelde zich een beweging die zich bezig ging houden met prediking en bijbelstudie op basis van de ideeën en overtuiging van Charles Taze Russell. Aaltje Bron kwam in november 1922 en Herman in 1923 via de in Hilversum wonende Adriaan Block en Heini Bolks in contact met de bijbelonderzoekers. Aaltje en Herman konden zich zo vinden in het voor hen 'ware' geloof dat zij zich in 1923 ook officieel met deze geloofsgemeenschap verbonden. Herman nam ontslag bij zijn werkgever en samen met zijn vrouw gingen zij voltijds predikend het land door. De manier waarop zij door het land trokken was o.a. per boot de 'Almina', die eigendom was van het Wachttoeren Genootschap. En ze werden zo als het ware 'zendelingen' in eigen land.

In de Tweede Wereldoorlog werd de verkondiging door de Jehova's Getuigen door de Duitse bezetter verboden. In Duitsland was dit al vanaf 1936 verboden en werden de 'vijanden van het volk' waaronder de Jehova's Getuigen vielen, naar concentratiekampen gedeporteerd. Ondanks dit verbod gingen Aaltje en Herman door met hun prediking. Familieleden waarschuwden dat het misschien beter was te stoppen, Aaltje en Herman weigerden dit onder het motto: 'Ik verloochen mijn Heiland niet'. De bezetter liet zich niet provoceren. Tijdens zijn predikingactiviteiten werd Herman in september 1940 door de Gestapo te Amerongen opgepakt.

Na circa drie maanden opgesloten te zijn in de *Polizei Gefängnis* te Scheveningen werd hij in januari 1941 naar het concentratiekamp *Sachsenhausen-Oranienburg* gedeporteerd. Volgens de inschrijvingskaart van de Effektenkamer *S-O* werd hij aldaar gestationeerd in block 12 en als gevangenisnummer kreeg hij het nummer 37248 toegewezen. Hij moest hier onder barre omstandigheden dwangarbeid verrichten. In februari 1945 werd hij overgebracht naar *Bergen-Belsen* waar hij omstreeks mei is overleden. De persoonskaart van Aaltje geeft aan, huwelijk ontbonden 31-05-1945 te *Bergen-Belsen*. Toen de Britse troepen *Bergen-Belsen* op 15 april 1945 betraden troffen ze stapels lijken aan. Van januari tot april 1945 stierven daar 35.000 mensen.

Ondanks dat Herman was opgepakt ging Aaltje door met haar predikingactiviteiten. Toen ze in januari 1942 hiermee bezig was te Krimpen a/d IJssel, werd ook zij gearresteerd. In eerste

instantie werd ze opgesloten in het hoofdbureau van politie aan de Haagsche Veer te Rotterdam om doorgestuurd te worden naar de *Polizei Gefängnis* Scheveningen. Omdat Aaltje niet wilde afzien van vervolgprediking deporteerde de bezetter haar naar *Ravensbrück*, waar ze veel vernederingen en ontberingen moest doormaken. *Ravensbrück* was een concentratiekamp voor vrouwen, waar 115.000 vrouwen zijn heengevoerd. Op de gevangenen werden medische experimenten uitgevoerd. Half april 1945 werd ze bevrijd en samen met andere gevangenen door het Rode Kruis overgebracht naar Göteborg in Zweden, om te herstellen van de verschrikkingen van het kamp.

In Amsterdam op het Museumplein is een herdenkingsmonument opgericht ter nagedachtenis aan de gevangen vrouwen van Ravensbrück Na de oorlog werd via het blad 'Appèl' naar Herman gezocht. Aaltje wist in eerste instantie niet hoe het met Herman was afgelopen.

Na terugkomst in Nederland is Aaltje doorgegaan met haar evangelisatiewerk voor de Jehovah's Getuigen in Nederland. Daarnaast sprak zij op vele zomercongressen in de jaren vijftig over haar ervaringen in het concentratiekamp in het kader van de Jehova's Getuigen en van de geloofsstrijd van Christenen in die tijd.

Aaltje Bron (1893 – 1970)

Op 13 september 1970 overleed Aaltje te Alkmaar waarmee een einde kwam aan het leven van een gedreven en overtuigd Jehova Getuige, die in het dorp Overdinkel was opgegroeid.

A. F. de Jongeburcht (Almelo)

Uit: Losser bevrijd Oet Dorp en Marke 2005 (1)

Rectificatie

Tot mijn spijt zijn in het overzicht van inwoners van de gemeente Losser, die in de meidagen van 1940 op de Grebbeberg zijn gesneuveld enkele vervelende fouten geslopen. In het overzicht, dat is opgenomen op blz. 27, van het Bevrijdingsnummer van Oet Dorp en Marke ontbreekt namelijk Bernardus Olde Bolhaar. Ook is de geboortedatum van Bernard Busser onjuist vermeld. Daarom is het (gecorrigeerde) overzicht hierna nog een keer opgenomen, samen met een foto van Bernardus Olde Bolhaar.

Georg van Slageren

	<u>Geboren</u>	<u>Grafnr.</u>
Bernard Busser	11-09-1906	1:1
Johannes Engelbertink	02-11-1910	2:20
Hendrik Grunder (Beuningen)	27-06-1914	6:30
Hendrikus Hassink	21-08-1914	6:29
Gradus Keizer (Beuningen)	27-07-1914	6:70
Bernardus Olde Bolhaar (Overdinkel)	22-12-1913	1:50
Heinrich Spölmink	06-08-1918	2:64
Johannes Veldscholten (Beuningen)	18-06-1916	2:13

*Bernardus Olde Bolhaar, geboren 22-12-1913.
Volgens het grafregister van de Grebbeberg
overleden op 13-05-1940 te Rhenen.*

Uit: Oet Dorp en Marke (2005 (2))